

KALETA (131) *sb f*

f (128), *m* (3) [w funkcji *n-pers*].

Oba a jasne (w tym w pierwszym 4 r. błędne znakowanie); -é- (14), -e- (7); -é- *OpecŻyw* (2), *OrzQuin*, *KochFr* (3), *SarnStat* (2), *GosłCast*; -e- *Mącz* (6); -é- : -e- *PudłFr* (5 : 1).

sg N kaléta (18). ◊ *G kaléty* (47). ◊ *D kalécie* (2). ◊ *A kalétę* (25) [w tym: -ą (10), -a (1)]. ◊ *I kalétą* (5) [w tym: -a (1)]. ◊ *L kalécie* (20). ◊ *pl G kalét* (8). ◊ *A kaléty* (6).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Woreczek, przede wszystkim na pieniądze, często noszony przy pasie; marsupium BartBydg, Mącz, Calag, Cn; crumena Mącz, Calag, Cn; pera Mącz, Calep, Cn; sacculus BartBydg, Cn; pasceolus Mącz, Cn; tascha BartBydg; bero, theca nummaria Mącz; ascopera, bulga, crumina, follis, funda, locellus, loculi, phascolum, scortea, ventrale Cn* (127) : Iakom ya nyeprzyszeth do lasza yasyonovego gdzye pasyono bydlo owcze y kosy anym wsyal slvszebnykovy szyekyerky czapky pasza y Kalethy *ZapWar* 1505 nr 2007; Yakom ya wszyal Thy rzeczy tho yesth szyerzpy Coszule (Dwye) przeschczyeradla pas *Caletha ZapWar* 1524 nr 2300, 1504 nr 1924, 1510 nr 2066, 1519 nr 2213, 1523 nr 2296; *Tascha, calyeta BartBydg* 155b; *LibMal* 1544/78, 86v, 87, 1545/95, 95v (14); *KromRozm II* r4v; Idzi fię fkárzył na Pháلكá iz gdy ná roli ípał tedy mu Pháلك wzięł miecz/ káletę y trzy grofze *UstPraw* 13v, 13v, 14 [3 r.]; ále wzyął [*Dawid*] kiy pásterfski á pięć kámieni z rzeki ímágłe do proce/ fchował ie do kalety/ y fzedł przeciw Goliáthowi *BielKron* 65v, 202v, 376, 420; *Mącz* 24c, 210c, 282b; *BielSat* C2v; *RejZwierc* 66v, 241v; *CzechRozm* 236 [2 r.]; *SkarŻyw* 119; á z wierzchu miał z fukniey lankę dwoifitą/ do ktorey mógł włożyć co trzebá/ iáko do kálety. *WerGość* 217 [*idem BielKron* 420]; *PudłFr* 48, 76; *BielRozm* 19; *Calep* 774a, 820a; *SarnStat* 704 [2 r.]; *KlonWor* 36, 49, 67.

W charakterystycznych połączeniach: kaleta duża, nowa (2), *stara, wielka* (2); *schować do kalety, włożyć; z kalety ukraść* (5), *wyjąć* (6), *wziąć* (4).

Przysłowia: Przyiaciel napewniefzy w kálécie. PudłFr 48, 48.

naydzie czálem w ítárey kálécie wiefcey pieniędzy niż w nowey KlonWor ded **2.

Zwroty: peryfr. »dzierżec ręce w kalecie« = *bez przerwy wydawać pieniądze* (1): Bo dzyerz ręce w kálécie/ ábyć nie záziębły/ Ano fię w obu miefzkoch/ iuż puftki zálagły. *RejZwierz* 136.

peryfr. »mieć kaletę odkrytą« = *być hojnym* (1): Więc fię z nimi [*skarbami*] nie chlubiąc ná Rzeczpóspolitą/ Ci Suchodólfcy máią káletę odkrytą. *PapPan* T.

peryfr. »w kalecie pustki miewać« = *nie mieć pieniędzy* (1): Tákże íobie po trofze/ ípołu przykradáią/ Aż w kalecie y w íkrzyncę/ puftki Więc miewáią. *RejZwierz* 137v.

peryfr. »musnąć po kalecie« = *ukarać grzywną* (1): Karano go ná zdrowiu y też ná monecie/ Kiedy go więc muśniono znácznie po kálécie. *KlonWor* 18.

peryfr. »pojść, wypaść z kalety« = *być wydanym* (4 : 2): Iuż íię wrocił do domu przywiódł dwa Dziánety/ Trzy Tysiące Czerwonych wypádo s kálety. *BielSat* B3 [*idem BielRozm* 12]; O Gierady domowe/ zápisne Wielkierze/ Poydą gęfte v práwá/ s kálety Halerze. *BielSat* Ev [*idem BielRozm* 33], Ev; *BielRozm* 12, 33 [2 r.].

peryfr. »do kalety się nie pomykać« = *nie kwapić się z datkiem* (1): HEy Kolędá Pánowie: Widzę/ do káléty Zaden íye nie pomyka *PudłFr* 7.

peryfr. »kaletę rewidować« = *trudnić się złodziejstwem kieszonkowym* (1): Vpátrzywłzy [złodziejek] pogody miedzy ludźmi w cieśni/ Káletę rewiduię/ kielżenią okleśni. *KlonWor* 36.

peryfr. »rozszyndować [komu] z pieniędzy kaletę« = *wyciągnąć od kogoś pieniądze* (2): Ty wżyfłki miánowane w Krákwie kobiety/ Rozłżynduią próftakom z pieniędzy kálety. *BielSat* C [*idem*] *BielRozm* 15.

peryfr. »kalety strząsać« = *wydawać pieniądze* (1): Bo Więc łzpetnie niebożatká kálety łtrząłáią/ A kthemu ná kołácyę do łyebie prałżáią. *GroicPorzRej* C3v.

peryfr. »(pieniądze) wybierać (a. brać), wziąć z kalety« = *trudnić się złodziejstwem kieszonkowym* [szyk zmienny] (6 : 1): Item powyedzial ze włowiczu lyathofłz wyarmark na łzwyethą Lucia pyącz zlotich vkradł wibyerayacz łkalyeth w czizdzbye lyudzi gdzie czo mogli *LibMal* 1547/129, 1547/129 [2 r.], 130, 1552/169v, 1554/ 184, 184v.

peryfr. »wyczyścić kaletę« = *wyciągać od kogoś pieniądze* (1): A ták nábudował Kościołow Káplic/ Ołtharzew/ [...] doiąc thák głupi á zniewolony lud/ y thym Czyłcem wyczyłciáiąć/ obory/ miełzki/ y kálety vbogich ludkow. *Grzegłm* A4v.

peryfr. »z kalety wyjąć« [o kradzieży kieszonkowej] [szyk zmienny] (5): Item powyedzial ze thowarzilchewi łwemu woynthkovi trzy grołche łkalyethi wyall *LibMal* 1543/74v, 1543/74v, 1544/79, 92v, 1547/129.

peryfr. »z kalety nie wyjmować ręki« = *bez przerwy wydawać pieniądze* (2): A ięłli łie ná łiedm Miałł/ twoiá rzecz odwleklá/ Iákoby łie nieboże/ dołtáłá do pieklá. Iuż s kálety nie wyymuy/ nigdy twoiey ręki *BielSat* Ev [*idem*] *BielRozm* 33.

peryfr. »kaletę wynicować« = *wyciągnąć od kogoś pieniądze* (1): *GosłCast* 71 cf »worek i kaleta«.

peryfr. »grosze z kalety wypłoszyć« = *ukraść* (1): A gdy iuż vmie grołze z kálety wypłofłzyć/ Pięknie *secundum artem*, miełzek wypátrołzyć: Waży łię y do łklepu *KlonWor* 36.

Wyrażenia: »czcza kaleta« (3): *Prot* Bv; *KochFr* 43; Gdzie łie kolwiek obrociłz chcełz poczynác hoynie/ Poydziełz ze czczą káletą iákoby po woynie. *BielRozm* 15.

»kaleta litewska« (1): Item thegołz czálłfu pyothrek kalethą lythewłką wyellgą vkradł *LibMal* 1543/75.

»pełna kaleta« (1): Nie pomoże ták nic trzos/ ni pełna káleta/ W ktorey ták ci vporni dził nádzyeię máią/ A dla niey łáłkę Páńłką práwie opułżczáią. *RejWiz* 180v.

»pielgrzyska kaleta« (1): Pera, Pielgrzimska káletá/ też tobolá páłturska. *Mącz* 290b.

»kaleta z pieniędzmi; pieniędzy kaleta« (2; 1) : *ZapWar* 1531 nr 2433; Powiedzial yłz człowiekv skilżkowa wczora wieczor v Bednarki myemkinney kaliethą łpyenyedzmy vkradł *LibMal* 1544/81; Nie łtakimi wiwianky Odmykác donieba zamki Niepomoże tam rokieta Ani pieniedzy káleta *RejKup* o8.

»kaleta uboga« [szyk 2 : 1] (3): Rzekł młodzyeniec/ prółzę cię wiedz mię iną drogą/ Boć wiereę mam ná ten czás káletę vbogą. *RejWiz* 23; *RejZwierz* 103; *PudłFr* 38.

Szeregi: »komora i kaleta« (1): MAło ná tym łotrowi/ iż z obory krádnie/ V kogo co w komorze y w kálecie/ zgádnie *KlonWor* 26.

»mieszek (*a. miech*), (albo, *i*) kaleta« [szyk 5 : 2] (7): Gdym wás flál bez miécha albo kaléty/ a záli wám częgo niedoftawalo? *OpecŻyw* 98, 98; *Mącz* 69c, [454]b; *RejPos* 82v; *GrzegŚm* A4v; *Calag* 85a. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*].

»trzos, (ni) kaleta« (2): Marsupium, trzosz, caleta, sacculus pecuniae *BartBydg* 87; *RejWiz* 180v. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*].

»kaleta, (albo) wacek« [szyk 2 : 1] (3): *LibMal* 1548/142v; TY złodzieie ktorzy we dnie krádną/ miełzki/ wácki/ kálety kryiomie rzeżą/ thák znáczą. *GroicPorz* kkv; *Calag* 85a. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*].

»worek i kaleta« (1): Aż y niespráwiedliwie záda mu ták trwoę Z nieulęczonym rázem/ ná fpráwie fzwánkuie/ Y worki y kálétę záraz wynicuię. *GosłCast* 71.

W przen (1) : Niechayże iedno ten Dawid Polfki/ ná thé nie obrzázaného fercá/ y nie obrzázanych warg Goliáty/ z káléty fwyé Królewkiéy/ tych kámieni dobedzie/ látwie I.K.M. y to Kácérstwo potłucze *OrzQuin* O.

Przen: Pieniądze, możliwości finansowe (18) : Iáko fkoró pomáca pulfu ná kálecie/ Wnet go minie gorączká iáko lámí wiecie. *RejWiz* 124; *RejZwierz* 137v [2 r.]; Nułz zásię ony Báby co siedzą ná trećie/ Ięfli fnimi tárguiefz zábáiąć Kálećie. *BielSat* B4v [*idem BielRozm* 14], E, Ev; By miał nałpráwiedliwřą/ á nie ma kálety/ Albo Liá w zánádrzu/ álbo Vyá w práwie/ Káždy konfuze ftanie w fwoiey káždy fpráwie. *RejZwierz* 244; *PaprPan* Aa2v; Tomku złoty/ twoiá wię kálétá/ Zkąd doftálá tego pálá Grétá. *KochFr* 62, 111; *BielRozm* 14, 28, 33, 34.

Zwrot: »z kaletą porachowywać się, obliczać się« [szyk zmienny] (1 : 1): Oblicza fie s káletą nie chce rełpondowác/ Muśi iey dáć ná kwity gdy nie máłz co fchowác. *RejWiz* 16v; *KwiatOpis* A2v.

Wyrażenie: »kaleta pusta« (1): Ale gdym fie czáfowi krotkiemu przypátrował/ y s káletą iákmiarz puftą poráchowywał. *KwiatOpis* A2v.

Wyrażenie przyimkowe: »na [czyj] kaletę« = *na czyjś koszt* (2): Chronćie się tych białyh głow co nád węglim siedzą/ Bo ná náłze kálety piją dobrze iedzą. *BielSat* B4 [*idem*] *BielRozm* 14.

2. Zestawienie w funkcji nazwy botanicznej: »kaleta pasterska« = *Capsella bursa – pastoris* (L.) *Med.* (Rost); *tasznik* pospolity, *roślina ruderalna z rodziny krzyżowych (Cruciferae)* (1) : á ięft dwoiaki krwawnik/ ieden ięft maiączzi liftki iako by kaletki albo tafzki/ á przeto ięft rzeczono kaleta pałterfka *FalZioł* I 20c.

3. n-pers (3) : Item v kalyethy wuya fwego węfzrzodcze vkradl czwyerthnyą pśfenycze *LibMal* 1551/ 165, 1551/165 [2 r.].

Synonimy: **1.** *miech, pytel, taszka, toboła, trzos, wacek, worek*; **2.** *kaletki, krwawnik, tasznik, tobołki*.